

Valtion positiiviset toimintavelvoitteet suojella lapsia ihmiskaupalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä

Ihmiskaupan ehkäisy ja torjunta

OT00BF79-3002

ON-työ

Laatijat:

Henna Sjöroos

Inka Virtanen

15.5.2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-työ

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä(t): Henna Sjöroos, Inka Virtanen

Otsikko: Valtion positiiviset toimintavelvoitteet suojella lapsia ihmiskaupalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä

Ohjaajat: Venla Roth, Jani Hannonen

Sivumäärä: 29 sivua

Päivämäärä: 15.5.2026

Tutkimus perustuu seminaarityöhön, jonka ovat laatineet Henna Sjöroos ja Inka Virtanen.

Tutkimus käsittelee valtioiden positiivia toimintavelvoitteita ihmiskaupan torjumiseksi ja ehkäisemiseksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti alaikäiset, jotka ovat merkittävässä riskissä joutua ihmiskaupan uhriksi.

Valtioiden positiiviset toimintavelvoitteet jakautuvat kolmeen tasoon: lainsäädännöllisiin ja hallinnollisiin toimiin, operatiivisiin toimiin sekä menettelyllisiin toimiin. Lainsäädännöllisellä ja hallinnollisella tasolla valtioiden tulisi luoda normatiivinen sekä institutionaalinen järjestelmä, joka ehkäisee tehokkaasti ihmiskauppaa sekä mahdollistaa rikosten asiallisen käsittelyn. Operatiivinen taso edellyttää ihmiskaupan uhreja tunnistavia sekä konkreettisia toimenpiteitä. Menettelyllinen taso kattaa tehokkaan tutkimuksen sekä asianmukaisen prosessin varmistamisen. Alaikäisten erityinen haavoittuvuus edellyttää korotettua huolellisuusvelvoitetta sekä nopeaa reagointia viranomaisten taholta, jotta heidän etunsa ja ihmisoikeutensa voidaan turvata.

Tutkimuksen mukaan lapsen edun tulisi toimia vahvana normatiivisena periaatteena, mutta sen toteutuminen viranomaistoiminnassa on edelleen osin puutteellista erityisesti ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja heihin kohdistuvien tukitoimien osalta. Nämä korostavat tarvetta vahvistaa alaikäisten ihmiskaupan uhrien kokonaisvaltaista suojelujärjestelmää, joka ulottuu varhaisesta tunnistamisesta aina oikea-aikaiseen tukeen sekä toipumisen edistämiseen lapsen edun ensisijaisuuden edellyttämällä tavalla.

Valtion positiiviset toimintavelvoitteet edellyttävät rakenteellisia sekä ennaltaehkäiseviä toimia riskien vähentämiseksi. Tutkimuksen perusteella suositellaan, että valtiot kehittävät lainsäädäntöään, käytäntöjään sekä viranomaisyhteistyön malleja siten, että alaikäisiä ihmiskaupan uhreja voitaisiin suojella entistä tehokkaammin.

Avainsanat: ihmiskauppa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, positiiviset toimintavelvoitteet, lapsen haavoittuvuus, lapsen etu

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimusaihe	1
1.2	Tutkimuskysymykset, tutkimusmetodit ja tutkimuksen rakenne	3
2	Ihmiskaupan käsitteellinen ja oikeudellinen jäsentäminen	5
3	Valtioiden positiiviset toimintavelvoitteet	7
3.1	Positiivisten toimintavelvoitteiden merkitys ihmiskaupan torjunnassa	7
3.2	Ihmiskaupan sisällyttäminen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4. artiklan soveltamisalaan	8
3.3	Oikeudelliset ja hallinnolliset toimet	10
3.4	Operatiiviset toimet	11
3.5	Menettelylliset toimet	12
4	Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa	15
4.1	Lapsen haavoittuvuus oikeudellisena kategoriana	15
4.2	Valtioiden erityinen velvollisuus suojella lapsia ja nuoria ihmiskaupalta	16
4.2.1	Lapsen edun ensisijaisuus	18
4.2.2	Ihmiskaupan uhriksi joutuneiden lasten ja nuorten tunnistaminen	21
4.2.3	Ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen ja nuoren tukeminen	24
5	Johtopäätökset	27

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Pellonpää, Matti – Tapanila, Antti – Pölönen, Pasi – Gullans, Monica: Euroopan ihmisoikeussopimus. 6., uudistettu painos. Alma Talent 2018.

Jovanovic Marija: State responsibility for ‘Modern Slavery’ in human rights law: a right not to be trafficked. First edition, Oxford University Press 2023.

Alvesalo-Kuusi, Anne – Kumpula, Anne, Oikeussosiologia, oikeustiede ja lainoppi. Teoksessa Nieminen, Kati - Lähteenmäki, Noora (toim.): Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus 2021.

Koskenoja, Maija - Ollus, Natalia - Roth, Venla - Viuhko, Minna – Turkia, Laura: Tuntematon tulevaisuus – selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2018. Maaliskuu 2018.

Autio, Tiina-Liisa & Karjala, Anna: Ihmiskauppa ja ihmisoikeudet. Helsingin hovioikeus, 2012.

Soukola, Krista: Ihmiskauppa pakkotyöhön, Kirjoituksia työoikeudesta, Helsingin hovioikeus, Helsinki 2009.

Fredman, Sandra: Human rights transformed: positive rights and positive duties. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Florczak-Wątor, Monika: The role of the European Court of Human Rights in Promoting Horizontal Positive Obligations of the state. International and comparative law review (Olomouc, Czech Republic), 2017–12, Vol.17 (2), s.39–53.

Beijer, Malu: The limits of Fundamental Rights Protection by the EU – The Scope for the Development of Positive Obligations. Cambridge: Intersentia, 2017.

Stoyanova, Vladislava: Positive obligations under the European Convention on Human Rights: within and beyond boundaries. Oxford: Oxford University Press, 2023.

Stoyanova, Vladislava: Human Trafficking and Slaver Reconsidered: Conceptual Limits and States’ Positive Obligations in European Law, Cambridge University Press, Cambridge 2017.

Koivukari, Kristiina – Korkka-Knuts, Heli – Mahmood, Venus – Melander, Sakari: Ihmiskauppan ja sen lähirikokset - Säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvostonselvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:18. Helsinki, 2022.

Cullen, Holly: Siliadin v France: Positive obligations under Article 4 of the European Convention on Human Rights. Human rights law review, 2006-09, Vol 6. (3).

Callagher, Anne: The International Law of Human Trafficking. Cambridge University Press, 2010.

Stoyanova, Vladislava: Dancing on the Borders of Article 4: Human Trafficking and the European Court of Human Rights in the Rantsev case. Netherlands Quarterly of Human Rights, 2012, Vol. 30/2.

Turanjanin, Veljko - Stanisavljević: Human trafficking and forced prostitution under article 4 of the European convention on human rights. German Law Journal, Vol. 25 (2) 2024.

Planitzer, Julia - Sax, Helmut: A Commentary on the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd, 2020.

Hakalehto, Suvianna: Lapsioikeuden perusteet. Alma Insights, Helsinki 2025.

Korkman, Julia – Heuni: Lapsen kuulemisen käsikirja epäiltyjen ihmiskauppatapausten tutkinnassa. Itämeren valtioiden neuvosto 2024.

Kannisto, Noora – Kiuru, Elina – Laakkonen-Linna, Marika – Rautio, Jenni – Vehkaoja, Sini – Bildjuschkin, Katriina – Rajala, Rika – Laajasalo, Taina – Stolt, Sini: Miten kohdata 12-19-vuotias nuori, jonka epäillään kokeneen seksuaaliväkivaltaa? - Tietopaketti ammattilaisille. THL 2.10.2023.

Selvityksen ja raportit

Haapala, Maija – Kaijanen, Milja – Minkkinen, Minna – Westlund, Onni: Hatkassa Suomessa: kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista. Pesäpuu Ry 2023.

Kervinen, Elina – Ollus, Natalia: Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa, Heuni, Helsinki 2019.

Valovirta, Anni – Kainulainen, Heuni: Lapsi ihmiskaupan kohteena. Yhdenvertaisvaltuutettu, Helsinki 2024.

Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle. Barnahus Quality Standards, Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence, 2017.

Pihlaja, Saara: Parhaat käytännöt lapsiin ja nuoriin kohdistuvan ihmiskaupan torjumiseksi sekä uhrien tunnistamiseksi ja auttamiseksi – Selvitys Itämeren alueen maista. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024.

Pihlaja, Saara – Piipponen, Juulia: Selvitys Rikosuhripäivystyksen asiakkuudessa olevien seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien tapauksista ja tilanteista. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita. 2023:23.

Korpilahti, Ulla – Malja, Marjo – Junkala, Alisa: Väkivallaton lapsuus: Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä vuosille 2026–2033. Sosiaali- ja terveysministeriö 2025.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilastot 2025.

Virallislähteet

Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) 63/1999.

Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta 2005.

Yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59/1991).

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja laisten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta 71/2006 (Palermion sopimuksen lisäpöytäkirja).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet (CRC/GC/2003/5, 3.10.2003).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (CRC/C/GC/15, 17.4.2013).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 21 (2017) katuoloissa elävistä lapsista (CRC/C/GC/21, 21.6.2017).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 20 (2016) lapsen oikeuksien täytäntöönpanosta nuoruusiässä (CRC/C/GC/20, 6.12.2016).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14, 29.5.2013).

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu, Poliisin ja syyttäjien menettely sekä ihmiskaupan tutkinta. OKV/1233/70/2021. 28.12.2021.

HE 149/2025 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Oikeustapaukset

Siliadin v. Ranska no. 73316/01, tuomio 26.7.2005.

Rantsev v. Kypros ja Venäjä, no. 25965/04, tuomio 7.1.2010.

S.M. v. Kroatia, no. 60561/14, tuomio 19.7.2018.

T.I. & muut v. Kreikka, no. 40311/10, tuomio 18.7.2019.

Chowdury ja Muut v. Kreikka, no. 21884/15, tuomio 30.3.2017.

C.N. ja V. v. Ranska, no. 67724/09, tuomio 11.10.2012.

B.B. v. Slovakia, no. 48587/21, tuomio 24.10.2024.

M. ja muut v. Italia ja Bulgaria, no. 40020/03, tuomio 31.7.2012.

V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt kuningaskunta, no. 77587/12, 74603/12, tuomio 16.2.2021.

C.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta, no. 4239/08, tuomio 13.11.2012.

Medialähteet

European parliament: Trafficking in children briefing 2025. Saatavissa:

[\[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772877/EPRS_BRI\(2025\)772877_EN.pdf\]](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772877/EPRS_BRI(2025)772877_EN.pdf) (Luettu 15.2.2026)

Eurostat: Trafficking in human beings statistics. Saatavissa:

[\[https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260129-1\]](https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260129-1) (Luettu 15.2.2026)

Laajasalo, Taina – Rajala, Rika: Barnahus-hankesuunnitelma vuosille 2019-2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2019. Saatavissa: [\[https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2026/04/Barnahus_hankesuunnitelma_31082020.pdf\]](https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2026/04/Barnahus_hankesuunnitelma_31082020.pdf)

(Luettu 14.5.2026)

Council of Europe, GRETA publishes its third report on Finland, 10.6.2024.

Saatavissa: [<https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/-/greta-publishes-its-third-report-on-finland>]. (Luettu 17.2.2026)

Ihmiskauppa.fi, Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilastot 2025. 28.1.2026.

Saatavissa: [https://ihmiskauppa.fi/wp-content/uploads/2026/01/Tilastot_2025.pdf] (Luettu 11.4.2026)

Ihmiskauppa.fi, Alaikäisten ihmiskaupan uhrien ja ihmiskaupan uhrien lasten auttaminen. Saatavissa: [<https://ihmiskauppa.fi/auttamisjarjestelma/alaikaisten-uhrien-ja-ihmiskaupan-uhrien-lasten-auttaminen/>] (Luettu 12.4.2026)

Valovirta, Anni: Kuka tahansa voi tunnistaa lapseen kohdistuvan ihmiskaupan: tärkeintä on toimia, kun huoli herää. Yhdenvertaisuusvaltuutettu 30.7.2024. Saatavissa:

[<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/kuka-tahansa-voi-tunnistaa-lapseen-kohdistuvan-ihmiskaupan-tarkeinta-on-toimia-kun-huoli-heraa>] (Luettu 12.4.2026)

Oikeus.fi, Lapsi rikoksen uhrina. Saatavissa:

[<https://www.oikeus.fi/teemat/rikosasiat/rikoksen-uhrina/lapsi-rikoksen-uhrina/#lapsen-kuuleminen>] (Luettu 15.4.2026)

Raportti tekoälyn käytöstä: Hyödynsimme tutkielmassamme tekoälyä osana ideointiprosessiamme, tekstin kääntämistä sekä oikeinkirjoituksen tarkistamista.

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaihe

Lasten suojeleminen ihmiskaupalta on ajankohtainen ja keskeinen kansainvälisen oikeuden tehtävä. Ihmiskauppa on laajalle levinnyt ilmiö, joka koskettaa aikuisten ohella myös alaikäisiä. Lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, jonka vuoksi heidän suojelemisensa on poikkeuksellisen tärkeää.¹ Kuten muidenkin haitallisten ilmiöiden kohdalla, valtioilla on velvollisuus ryhtyä aktiivisiin toimenpiteisiin ihmiskaupan torjumiseksi sekä sen ennaltaehkäisemiseksi.

Lasten ihmiskauppaan liittyvän suojeluntarpeen ajankohtaisuutta havainnollistavat myös Euroopan unionin (EU) alueella kerätyt tilastotiedot. Vuonna 2024 EU:ssa rekisteröitiin 9678 ihmiskaupan uhria, joista 63 prosenttia oli naisia ja tyttöjä.² Vuonna 2021–2022 lapsiuhrien osuus kaikista rekisteröidyistä uhreista EU:n alueella oli noin viidesosa. On kuitenkin huomattava, että rekisteröidyt tapaukset kuvaavat vain ihmiskaupan näkyvää osaa. Todellisuudessa lapsiuhrien tosiasiallinen määrä saattaa olla huomattavasti arvioitua suurempi, sillä merkittävä osa tapauksista ja hyväksikäytön muodoista jää viranomaisilta havaitsematta sekä siten tilastoinnin ulkopuolelle. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta ilmiöstä voidaan pitää verkossa tapahtuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä.³

Euroopan ihmisoikeussopimuksella (EIS) on keskeinen rooli ihmiskaupan torjunnassa. Vaikka sopimuksesta ei löydy nimenomaista mainintaa ihmiskaupasta, sen kielto astuu voimaan sopimuksen 4 artiklan “orjuuden ja pakkotyön kielto” soveltamisalan kautta. Kyseisen artiklan mukaan ketään ei saa pitää orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä, eikä ketään saa vaatia tekemään pakkotyötä tai muuta pakollista työtä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on oikeuskäytännössään tulkinnut Euroopan

¹ European parliament, Trafficking in children, 2025.

² Eurostat, Trafficking in human beings statistics.

³ European parliament, Trafficking in children briefing, 2025.

ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa siten, että sen soveltamisala ulottuu myös ihmiskauppaan.⁴ Näin ollen ihmiskaupan kieltäminen on vakiinnuttanut asemansa vahvana ihmisoikeudellisena normina.

Ihmiskauppa on ilmiö, joka loukkaa usein samanaikaisesti useita ihmisoikeussopimuksessa turvattuja oikeuksia.⁵ Artiklan 4 lisäksi tällaisia oikeuksia ovat esimerkiksi artiklan 3 “Kidutuksen kieltäminen” sekä artiklan 8 “Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta”. Kidutuksen kieltäminen pitää sisällään kiellon kiduttaa, kohdella tai rankaista ketään epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla turvaa jokaiselle oikeuden yksityis- ja perhe-elämään, kodin sekä viestinnän kunnioittamisen sekä sallii viranomaispuuttumisen vain laissa säädetyin perustein. Kuitenkin siitä huolimatta, että ihmiskauppaa voidaan arvioida useiden Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien ja kieltojen näkökulmasta, tutkimus rajautuu ensisijaisesti sopimuksen 4 artiklan tarkasteluun. Tähän rajaukseen on päädytty ennen kaikkea siksi, että se muodostaa keskeisen ihmiskauppaa koskevan oikeudellisen perustan sekä sisältää valtiolle asetetut positiiviset toimintavelvoitteet ilmiön torjumiseksi.

EIT on oikeuskäytännössään johdonmukaisesti korostanut valtioiden velvollisuutta ryhtyä aktiivisiin ja tehokkaisiin toimenpiteisiin näiden velvoitteiden toteuttamiseksi.⁶ Kyseiset positiiviset toimintavelvoitteet voidaan jäsentää kolmeen keskeiseen kategoriaan: oikeudellisiin ja hallinnollisiin toimiin, operatiivisiin toimienpiteisiin sekä menettelyllisiin velvoitteisiin. Näiden tarkoituksena on muun muassa ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja suojeleminen, rikosten tehokas tutkinta ja tekijöiden saattaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen sekä uhrien oikeusturvan varmistaminen.

Omaleimaisen kategorian ihmiskaupan vastaisessa työssä muodostavat erityisesti lapsia ja nuoria koskevat oikeudet, kuten oikeus erityiseen suojeluun sekä lapsen etu. Alaikäisiin

⁴ Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila, 2018, s. 460–461.

⁵ Jovanovic, 2023, s. 3.

⁶ *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, no. 25965/04, tuomio 7.1.2010, *S.M. v. Kroatia*, no. 60561/14, tuomio 19.7.2018.

sovellettavat ihmisoikeudet perustuvat useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Lapsen oikeuksien sopimukseen.⁷ Näiden oikeuksien tavoitteena on turvata lapsen kokonaisvaltainen kehitys ja hyvinvointi. Ne perustuvat lähtökohtaan, jonka mukaan lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja siten oikeutettuja korostettuun suojeluun sekä tukeen.

1.2 Tutkimuskysymykset, tutkimusmetodit ja tutkimuksen rakenne

Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia positiivisia toimintavelvoitteita valtioille aiheutuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä sekä sitä miten EIT on ratkaisukäytännössään huomionnut lapsen oikeuden erityiseen suojeluun. Tarkastelu on rajattu koskemaan etenkin ratkaisusta *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* esiin nousevia aiheita.

Tutkimusmetodina käytetään oikeusdogmaattista eli lainopillista menetelmää, joka keskittyy voimassa olevan oikeuden tarkasteluun sekä tulkintaan.⁸ Oikeusdogmaattinen lähestymistapa mahdollistaa erityisesti kansainvälisten sopimusten, lainsäädännön sekä oikeuskäytännön systemaattisen analyysin, jonka avulla voidaan arvioida, millaisena oikeudellinen kokonaisuus muodostuu sekä millä tavoin se ohjaa valtioiden toimintaa. Tutkimus perustuu erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimukseen, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön sekä Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen.

Tutkimus rakentuu viidestä luvusta. Johdantoluvussa esitellään tutkimuksen aihe, tutkimuskysymykset ja metodit sekä kuvataan tutkielman rakenne. Toisessa luvussa tarkastellaan ihmiskaupan määritelmää sekä ilmiön merkitystä kansainvälisessä kontekstissa. Kolmannessa luvussa käsitellään Euroopan ihmisoikeussopimusta keskeisiltä osin sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 4 artiklaa koskevaa oikeuskäytäntöä. Luvussa tuodaan esiin valtioille asetetut toimintavelvoitteet ja havainnollistetaan niitä oikeuskäytännön avulla.

⁷ Valovirta – Kainulainen, 2024, s. 19.

⁸ Nieminen – Lähteenmäki 2021, kohta 2.2 Juristien ja oikeussosiologien oikeus.

Neljännessä luvussa arvioidaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ihmiskauppaa kokonaisuutena sekä heihin kohdentuvaa erityistä suojeluvelvollisuutta. Luku jäsentyy lapsen edun ensisijaisuutta, uhrien ja uhririskissä olevien tunnistamista sekä tukitoimia koskevaan tarkasteluun, jossa arvioidaan tutkimustietoa, EIT:n oikeuskäytäntöä sekä kansallista että kansainvälistä sääntelyä ja niiden merkitystä valtioiden positiivisten velvoitteiden sisällön sekä käytännön toteutumisen kannalta. Viidennessä luvussa esitetään tutkimuksen keskeiset tulokset, niiden pohjalta tehdyt johtopäätökset sekä mahdolliset jatkotutkimusaiheet.

2 Ihmiskaupan käsitteellinen ja oikeudellinen jäsentäminen

Ihmiskauppa on vakava sekä laajalle levinnyt kansainvälinen rikos, joka loukkaa yksilön vapautta sekä ihmisarvoa. Ilmiölle on ominaista, että tekijä saattaa uhrinsa hyväksikäytön kohteeksi hyödyntämällä erilaisia vallankäytön muotoja ja keinoja.⁹ Tyypillisesti rikoksen tekijä asettaa uhrin alisteiseen asemaan käyttämällä hyväkseen esimerkiksi uhrin ymmärtämättömyyttä, heikkoa tai haavoittuvaista tilaa.¹⁰ Useimmiten ihmiskaupan taustalla on taloudellisen tai muun vastaavan hyödyn tavoittelu uhrin kustannuksella.¹¹ Tämä ei kuitenkaan ole ihmiskaupparikoksen täyttymisen edellytys.¹²

YK:n Ihmiskaupan torjumista koskevan lisäpöytäkirjan 3 artiklassa ihmiskauppa määritellään ilmiönä jakamalla se kolmeen osakriteeriin: keinoihin, tekotapoihin sekä tarkoitukseen. Ihmiskaupan tunnusmerkistön täytyminen edellyttää lähtökohtaisesti näiden kolmen osakriteerin samanaikaista toteutumista. Vastaavanlainen rakenteellinen lähestymistapa sisältyy myös Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevaan yleissopimukseen, jossa ihmiskaupan määrittely perustuu pitkälti samoihin keskeisiin osatekijöihin.

Keinoilla tarkoitetaan menettelytapoja, joilla tekijä saattaa uhrin hyväksikäytön kohteeksi tai alistaa tämän kontrolliinsa. Lisäpöytäkirjan 3 artiklan mukaan tällaisia keinoja ovat muun muassa uhkaaminen, voimankäyttö tai muu pakottamisen muoto, sieppaus, petos, harhaanjohtaminen sekä vallan tai haavoittuvan aseman väärinkäyttö. Lisäksi keinoihin luetaan maksujen tai muiden etujen antaminen tai vastaanottaminen toisen henkilön kontrollissa olevan henkilön suostumuksen hankkimiseksi.

⁹ Jovanovic, 2023, s. 4.

¹⁰ Koskenoja – Ollus – Roth – Viuhko – Turkia, 2018, s. 1.

¹¹ Autio – Karjala, 2012, s. 175.

¹² Koskenoja – Ollus – Roth – Viuhko – Turkia, 2018, s. 1.

Tekotavoilla puolestaan viitataan toimintaan, jonka kautta henkilö saatetaan hyväksikäytön piiriin. Tällaisia ovat muun muassa värväminen, kuljettaminen, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen. Ihmiskaupan tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että nämä edellä mainitut keinot sekä tekotavat kytkeytyvät välittömästi hyväksikäyttötarkoitukseen.¹³

Kansainvälisellä oikeudella on keskeinen asema ihmiskaupan sääntelyssä, sillä se muodostaa valtioille yhtenäisen normatiivisen perustan ilmiön torjumiseksi. Ihmiskaupan vastainen kansainvälinen sääntelykehikko rakentuu useista toisiaan täydentävistä oikeudellisesti velvoittavista sopimuksista, direktiiveistä sekä kansainvälisistä ohjelmista ja toimintakehyksistä. Niiden tavoitteena on ohjata valtioita ihmiskaupan ilmiön tunnistamiseen, ennaltaehkäisyyn, uhrien suojeluun sekä rikoksenteekijöiden saattamiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Yleiset ihmiskauppaa koskevat kansainväliset sopimukset, kuten Yhdistyneiden kansakuntien järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Palermon sopimus (2000) sekä Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaista toimintaa koskeva yleissopimus (2005) ovat muodostaneet keskeisen perustan ihmiskaupan käsitteen määrittelylle sekä sen kriminalisoimiselle sopimusvaltioiden oikeusjärjestelmissä. Näissä Suomeakin velvoittavissa instrumenteissa korostuu ajatus siitä, että valtioilla on paitsi passiivinen velvollisuus olla sallimatta ihmiskauppaa, myös laajempi positiivinen toimintavelvoite ryhtyä toimenpiteisiin ilmiön torjumiseksi sekä ennaltaehkäisemiseksi.¹⁴

¹³ Soukola, 2009, s. 276–277.

¹⁴ *Mt.*, s. 274–275.

3 Valtioiden positiiviset toimintavelvoitteet

3.1 Positiivisten toimintavelvoitteiden merkitys ihmiskaupan torjunnassa

Positiivinen toimintavelvoite tarkoittaa oikeudellista velvollisuutta tehdä jotakin aktiivisin toimin toisen edun tai oikeuden turvaamiseksi. Aktiivisilla toimilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi huolenpitoa, suojelemista tai jonkin asian edistämistä. Valtioilla on velvollisuus suojata yksilöitä oikeudenloukkauksilta sekä luoda sellaiset olosuhteet, jossa perus- ja ihmisoikeudet voivat toteutua käytännössä. Kuten edellä on mainittu, tämä velvoite ei rajoitu pelkästään negatiiviseen toimintavelvoitteeseen eli siihen, että valtio pidättäytyy itse puuttumasta kansalaisten oikeuksiin, vaan se edellyttää konkreettisia toimia niiden turvaamiseksi.¹⁵ Vaikka valtioille on asetettu positiivisia toimintavelvoitteita kansalaistensa oikeuksien suojelemiseksi, on niillä kuitenkin valinnanvapaus sen suhteen, millä keinoilla ne näitä toteuttavat.¹⁶

Valtion positiivisten velvoitteiden merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa yksilöt ovat haavoittuvassa asemassa tai heidän perus- ja ihmisoikeutensa ovat uhattuna. Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi ihmiskaupan uhrien kohdalla, jolloin valtioiden velvollisuutena on ryhtyä aktiivisiin toimiin suojellakseen heitä hyväksikäytöltä sekä varmistaakseen heidän oikeuksiensa täysimääräinen toteutuminen. Kansainvälisen oikeuden myötä ihmiskaupan sääntely ulottuu kansallista rikoslainsäädäntöä laajemmalle, sillä kansainväliset velvoitteet asettavat valtioille erilaisia toimia ihmiskaupan vastaisen työn toteuttamiseksi.¹⁷ Tämän valossa valtioiden edellytetään kansallisella tasolla huolehtivan siitä, että lainsäädäntö sekä viranomaisten toiminta muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, jolla turvataan yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksien tehokas toteutuminen.

Edellä esitetyn perusteella voidaan katsoa, että positiiviset toimintavelvoitteet eivät ole pelkästään teoreettisia, vaan niillä on tosiasiallista merkitystä ihmiskaupan vastaisessa työssä.

¹⁵ Fredman, 2008 s. 9–11. Florczak-Wątor, 2017, s. 41. Beijer, 2017, s. 5.

¹⁶ Stoyanova, 2023, s. 13.

¹⁷ Stoyanova, 2017. s. 74.

Tämä konkretisoituu myös EIT:n oikeuskäytännössä, jossa tuomioistuin on tunnustanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaan sisältyvän valtioille kohdistuvia positiivisia toimintavelvoitteita.¹⁸

Euroopan ihmissoikeustuomioistuin katsoi ensimmäisen kerran vuonna 2008 antamassaan ratkaisussa *Siliadin v. Ranska*, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaan sisältyy valtioille asetettuja positiivisia toimintavelvoitteita.¹⁹ Tapauksessa oli kyse nuoresta Siliadin tytöstä, joka tuotiin Togosta Ranskaan lupauksin koulutuksesta sekä siirtolaisstatuksen laillistamisesta. Saavuttuaan Ranskaan hän joutui kuitenkin työskentelemään kotiapulaisena vaikeissa ja epäinhimillisissä elinolosuhteissa vasten tahtoaan useiden vuosien ajan. EIT katsoi ratkaisussaan, että Ranska oli rikkonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa, sillä sen lainsäädäntö ei tarjonnut riittävää suojaa tai tehokkaita seuraamuksia nykyaikaisen orjuuden ja pakkotyön tapauksissa. EIT korosti ratkaisussaan, ettei valtioiden vastuu rajoitu pelkästään negatiiviseen toimintavelvoitteeseen, vaan valtioilla on lisäksi velvollisuus ryhtyä aktiivisiin toimenpiteisiin yksilöiden suojelemiseksi orjuudelta sekä pakkotyöltä.

3.2 Ihmiskaupan sisällyttäminen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4. artiklan soveltamisalaan

Euroopan ihmisoikeusjärjestelmässä ihmiskauppaa tarkastellaan erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen näkökulmasta. Sopimus ei sisällä nimenomaista ihmiskauppaa koskevaa sääntelyä, vaan sen suojele ilmiötä vastaan on kehittynyt pääasiassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön kautta.

Keskeisimpänä ihmiskauppaa koskevana säännöksenä voidaan pitää EIS:n 4 artiklaa, jossa säädetään orjuuden ja pakkotyön kiellosta.²⁰ Artikla sisältää kiellon pitää ketään orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä sekä kiellon vaatia ketään tekemään pakkotyötä tai muuta pakollista työtä. Orjuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilö on tosiasiallisesti

¹⁸ Koivukari – Korkka-Knuts – Mahmood – Melander, 2022, s. 53.

¹⁹ Cullen, 2006, s. 585– 586.

²⁰ Jovanovic, 2023, s. 2.

alistettu toisen henkilön määräysvaltaan siten, että hänen henkilökohtainen toimijuutensa on olennaisesti rajoittunut. Pakkotyöllä tarkoitetaan orjuutta lievempää alistussuhdetta, jossa yksilö on kuitenkin tosiasiallisesti pakotettu tai velvoitettu joko työskentelemään toisen hyväksi tai tarjoamaan tälle palveluksiaan.²¹

Merkittävä tapaus ihmiskaupan tunnistamisessa kuuluvaksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan soveltamisalaan oli *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*. Tapauksessa Venäläinen Rantseva matkusti Kyprokselle niin kutsutulla artistiviisumilla (”artiste visa”) työskennelläkseen kabaree -esiintyjänä. Tapahtuma-aikaan oli laajalti tiedossa, että kyseinen viisumijärjestelmä oli rakenteellinen ongelma, joka mahdollisti hyväksikäytön ja ihmiskaupan. Muutama päivä maahan saapumisen jälkeen Rantseva löydettiin kuolleen epäselvissä olosuhteissa.

Ratkaisussa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi ihmiskaupan kuuluvan ihmisoikeussopimuksen 4. artiklaan, vaikkei sitä erikseen sopimuksessa mainittu. EIT:n mukaan arvioitaessa kyseisen artiklan soveltamisalaa ei ole tarkoituksenmukaista unohtaa, että sopimus on elävä väline (”*living instrument*”), jota tulee tulkita nykyolosuhteiden valossa²². Ottaen tämän huomioon, tuomioistuin katsoi tapauksessa tarpeettomaksi yksilöidä, täytyikö hakijan kokemassa kohtelussa orjuuden, orjuuden kaltaisen tilan tai pakkotyön tunnusmerkistö. Sen sijaan tuomioistuin totesi, että ihmiskauppa sellaisena kuin se on määritelty Palermon pöytäkirjan 3 artiklan a kohdassa sekä ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen 4 artiklan a kohdassa, kuuluu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan soveltamisalaan.

Tapauksessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin täsmensi myös, millaisia positiivisia toimintavelvoitteita valtioille seuraa EIS:n 4 artiklasta.²³ EIT:n mukaan Kypros oli tapauksessa laiminlyönyt 4 artiklaan sisältyvät positiiviset toimintavelvoitteensa, kun se ei ollut ryhtynyt tarpeellisiin oikeudellisiin ja hallinnollisiin toimiin ihmiskaupan torjumiseksi.

²¹ Pellonpää – Pölönen – Tapanila – Gullans, 2018 s. 458.

²² *Rantsev v Kypros ja Venäjä*, kohta 277.

²³ Positiivisia toimintavelvoitteita määritelty myös ratkaisussa *S.M. v. Kroatia*.

Lisäksi Kypros oli laiminlyönyt velvoitteensa ryhtyä operatiivisiin toimenpiteisiin Rantsevan suojelemiseksi, koska sillä oli ollut perusteltu syy epäillä tämän joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Venäjä oli EIT:n mukaan rikkonut myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa, kun se ei ollut suorittanut tapauksessa tehokasta ja asianmukaista tutkintaa.

Nämä tapauksessa mainitut velvoitteet luovat lähtökohdat valtioilla oleville ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaan sisältyville positiivisille toimintavelvoitteille. Seuraavaksi tarkastelu siirtyy näiden velvoitteiden yksityiskohtaisempaan analyysiin.

3.3 Oikeudelliset ja hallinnolliset toimet

Edellä mainitussa ratkaisussa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, tuomioistuin jäsensi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklasta johtuvat valtioiden positiiviset toimintavelvoitteet kolmitasoiseksi kokonaisuudeksi. Näistä ensimmäinen taso koskee oikeudellista ja hallinnollista velvollisuutta luoda toimiva järjestelmä ilmiön ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi.²⁴ Ihmiskauppaa koskevan sääntelyn ei tule rajoittua yksinomaan rikosoikeudelliseen normistoon, vaan sen on myös asetettava erilaisia velvollisuuksia uhrien auttamiseksi ja suojelemiseksi.²⁵ Näin ollen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella voidaan todeta, ettei pelkän asianmukaisen lainsäädännöllisen kehyksen olemassaolo ole yksinään riittävää, vaan valtioilla on velvollisuus ryhtyä myös konkreettisiin toimenpiteisiin ihmiskaupan uhrien täsmällisen ja nopean tunnistamisen varmistamiseksi.²⁶

Rantsev v. Kypros ja Venäjä tapauksen ohella myös ratkaisu *T.I. & muut v. Kreikka* toimii havainnollistavana esimerkkinä valtion velvollisuudesta varmistaa ihmiskauppaa koskevan sääntelyn tehokas toteutuminen kansallisella tasolla. Tapauksessa kolme Venäjän kansalaista väittivät joutuneensa Kreikassa seksuaaliseen hyväksikäyttöön perustuvan ihmiskaupan uhreiksi. Kreikan viranomaiset tunnistivat heidät ihmiskaupan uhreiksi sekä nostivat syytteet

²⁴ Stoyanova, 2017, s. 76.

²⁵ *Mt.*, s. 86.

²⁶ Callagher, 2010, s. 336.

epäiltyjä ihmiskauppiaita vastaan. Paikallinen rikossyytteiden käsittelystä vastaava jaosto päätti kuitenkin lopettaa menettelyn vetoamalla syyteoikeuden vanhentumiseen sekä puutteelliseen näyttöön. Kun tapausta arvioitiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa, se katsoi, ettei Kreikalla ollut käytössään riittävän tehokasta ja asianmukaista oikeudellista sääntelykehystä, joka olisi turvannut ihmiskaupan tehokkaan ennaltaehkäisyn sekä rikoksenteijöiden saattamisen rikosoikeudelliseen vastuuseen. Näin ollen EIT totesi, että Kreikka oli rikkonut EIS:n 4 artiklaa.

Edellä todetun perusteella oikeudellisten ja hallinnollisten toimien merkitystä voidaan pitää keskeisenä osana valtioiden positiivisten toimintavelvoitteiden toteutumista. Ihmiskaupan vastainen suoja ei voi jäädä pelkästään muodollisen sääntelyn varaan. Ilman riittävän kattavaa ja tehokasta oikeudellista kehystä valtio ei kykene täyttämään sille asetettuja velvoitteita, mikä voi heikentää ihmiskaupan uhreiksi joutuneiden asemaa. Näin ollen voidaan katsoa, että valtioiden vastuulle kuuluu sellaisen kokonaisvaltaisen järjestelmän varmistaminen, joka mahdollistaa ihmiskaupan tosiasiallisen ehkäisemisen sekä siihen puuttumisen.

3.4 Operatiiviset toimet

Operatiivisilla toimilla tarkoitetaan valtion velvollisuutta ryhtyä riittäviin konkreettisiin suojelutoimenpiteisiin tilanteissa, joissa viranomaiset ovat saaneet tiedon ihmiskaupan tosiasiallisista tai mahdollisista uhreista tai joissa heidän olisi olosuhteet huomioon ottaen tullut saada tällainen tieto.²⁷ Velvollisuus voi myös aktivoitua tilanteissa, joissa olosuhteet antavat uskottavan aiheen epäillä todellisen tai välittömän vaaran olemassaoloa.²⁸ *Rantsev v. Kypros ja Venäjä* -ratkaisussa EIT on täsmentänyt, milloin operatiiviset suojeluvelvoitteet aktivoituvat viranomaistoiminnassa. Mikäli viranomaiset laiminlyövät velvollisuutensa ryhtyä tällaisiin toimiin, voidaan valtion katsoa rikkoneen EIS:n 4 artiklaa.

Operatiivista toimintavelvoitetta on käsitelty esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa *C.N. and V. v. France*. Tapauksessa sisarukset C.N. ja

²⁷ *Chowdury ja Muut v. Kreikka*, no. 21884/15, tuomio 30.3.2017, kohta 88.

²⁸ Stoyanova 2012, s. 33.

V. saapuivat Burundista Ranskaan, missä he joutuivat työskentelemään sekä elämään ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. Sisarusten tilanne tuli viranomaisten tietoon alun perin jo vuonna 1995, kun sosiaaliviranomaiset toimittivat sisaruksia koskevan raportin syyttäjälle. Toimenpiteitä heidän suojelemisekseen ei kuitenkaan välittömästi aloitettu. Vasta toisen raportin jälkeen, noin neljä vuotta myöhemmin, asiassa päätettiin käynnistää rikosoikeudellinen tutkinta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa todettiin, että viive ja puutteellinen viranomaisten reagointi osoittivat Ranskan laiminlyöneen velvollisuutensa suojella uhreja.

Operatiivista toimintavelvoitetta on käsitelty myös EIT:n ratkaisussa *Chowdury ja Muut v. Kreikka*. Tapauksessa 42 Bangladeshilaista työskenteli ja majoittui epäinhimillisissä olosuhteissa mansikkatilalla Kreikassa. Kun työntekijät vaativat maksamattomia palkkojaan, työnantajan aseistetut vartijat avasivat tulen väkijoukkoon haavoittaen useita työntekijöitä. Ampumavälikohtauksen jälkeen osa työntekijöistä teki rikosilmoituksen, ja Kreikan viranomaiset nostivat syytteet työnantajaa vastaan muun muassa ihmiskaupasta sekä törkeästä pahoinpitelystä. Kun Kreikan kansallinen tuomioistuin käsitteli asiaa, se tulkitsi ihmiskaupan käsitettä suppeasti rinnastaen sen orjuuteen, eikä näin ollen tuominnut työnantajaa ihmiskaupasta.

Myöhemmin EIT vahvisti ratkaisussaan, että tapauksen olosuhteet täyttivät ihmiskaupan ja pakkotyön tunnusmerkit. Tuomioistuimen mukaan Kreikka oli rikkonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa, koska valtion operatiiviset toimet eivät olleet riittäviä työntekijöiden suojelemiseksi. EIT korosti, että viranomaiset olivat jo ennen ampumavälikohtausta tulleet tietoisiksi mansikkaviljelmien epäinhimillisistä olosuhteista muun muassa median kautta, mutta konkreettisiin ja tehokkaisiin suojelutoimiin ei ollut ryhdytty riittävästi.

3.5 Menettelylliset toimet

Menettelylliset toimet muodostavat keskeisen osa-alueen positiivisten toimintavelvoitteiden doktriinista. Ne koskevat erityisesti sitä, miten valtion tulee reagoida epäilyihin

oikeudenloukkauksiin ja pitävät sisällään vaatimukset tehokkaasta tutkinnasta sekä oikeudenkäynnistä. Tutkintavelvoite ei riipu uhrin tai hänen läheisensä tekemästä rikosilmoituksesta, vaan valtioiden tulee epäillessään ihmiskaupparikosta käynnistää tehokas tutkinta, saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi sekä turvata uhrin asema oikeusprosessissa.²⁹ Tutkinnan tulee lisäksi olla riippumaton tapahtumaan osallistuvista henkilöistä sekä sen tulee johtaa tekijöiden tunnistamiseen ja vastuuseen saattamiseen.³⁰

Velvoitetta menettelyllisiin toimiin on käsitelty Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa *B.B. v. Slovakia*. Tapauksessa oli kyse haavoittuvassa asemassa olevasta slovakialaisesta naisesta, jonka Y järjesti matkustamaan Iso-Britanniaan vuonna 2010. Nainen työskenteli maassa noin vuoden ajan prostituoituna ja luovutti kaikki ansaitsemansa tulot Y:lle. Vuonna 2012 nainen palasi Slovakiaan ihmiskaupan uhrien tukiohjelman kautta, jossa hänet rekisteröitiin valtion tukeman hyväntekeväisyysjärjestön toimesta ihmiskaupan uhriksi. Sekä kyseinen järjestö että Iso-Britannian viranomaiset arvioivat naisen olleen mahdollisen ihmiskaupan uhri. Tästä huolimatta Slovakia arvioi ja käsitteli asiaa ihmiskaupan sijasta pelkkänä parituksena.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi ratkaisussaan, etteivät Slovakian viranomaiset olleet täyttäneet Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvia positiivisia toimintavelvoitteitaan, koska ihmiskaupan tunnusmerkistöön viittaavia seikkoja ei ollut tutkittu asianmukaisesti, vaikka ne olivat olleet ilmeisiä. EIT korosti ratkaisussaan, että viranomaisten on toimittava oma-aloitteisesti sekä suoritettava tehokas tutkinta, jonka avulla tapauksen tosiseikat voidaan selvittää asianmukaisesti sekä vastuulliset tahot voidaan tarvittaessa tunnistaa ja saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Lisäksi tutkinta on toteutettava viivytyksettä. Uhrille sekä hänen läheisilleen on turvattava riittävät mahdollisuudet osallistua menettelyyn siinä laajuudessa kuin on tarpeen heidän oikeuksiensa ja etujensa suojelemiseksi. Tapauksessa näitä vaatimuksia ei kuitenkaan ollut noudatettu, sillä

²⁹ *Chowdury ja muut v. Kreikka*

³⁰ Turanjanin – Stanisavljević, 2024, s. 286.

uhrin omaisilta ei ollut vastaanotettu todistelua. Lisäksi asian käsittely ja sitä koskeva menettely kesti kokonaisuudessaan noin yhdeksän vuotta.

Menettelyllisiä velvoitteita on käsitelty myös EIT:n ratkaisussa *S.M. v. Kroatia*, jossa oli kyse vuonna 1990 syntyneestä, osin sijaisperheessä ja lastenkodissa kasvaneesta hakijasta. Vuonna 2011 hakija joutui entisen poliisin T.M:n vaikutuksen alaiseksi, joka pakotti hänet harjoittamaan prostituutiota. Lopulta vuonna 2012 hakija teki rikosilmoituksen T.M:stä väittäen, että hänet oli psykologisesti ja fyysisesti pakotettu prostituutioon. Poliisi reagoi rikosilmoitukseen nopeasti, mutta kansallinen tutkinta jäi kuitenkin rajalliseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan Kroatia ei useista tapauksista ilmenevistä puutteista johtuen täyttänyt velvollisuuksiaan käsitelleessään hakijan esittämiä ihmiskauppaa koskevia väitteitä. EIT katsoi ratkaisussaan, ettei kansallinen tuomioistuin ollut tarvittavalla tavalla kuullut kaikkia mahdollisia todistajia tai arvioinut kaikkia asiaan mahdollisesti vaikuttavia todisteita. Kansallinen tuomioistuin ei myöskään ollut riittävällä tavalla ottanut huomioon hakijan taloudellista asemaa eikä T.M:n häneen kohdistamia uhkauksia. Lisäksi EIT katsoi, että kansallinen tuomioistuin oli epäonnistunut hylätessään hakijan todistuksen epäluotettavana sen epäjohdonmukaisuuden vuoksi. Kansallisella tasolla ei ollut riittävästi arvioitu psykologisen trauman mahdollisia vaikutuksia hakijan kykyyn esittää johdonmukainen ja yhtenäinen kertomus kokemastaan hyväksikäytöstä. Näiden seikkojen perusteella Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei Kroatia ollut täyttänyt Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklasta johtuvia menettelyllisiä velvoitteitaan.

4 Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa

4.1 Lapsen haavoittuvuus oikeudellisena kategoriana

Kansainvälinen ihmiskauppaa koskeva sääntely perustuu periaatteeseen, että lapsia ja nuoria on suojeltava erityisen laajasti heidän haavoittuvan asemansa vuoksi. Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen 4 artiklan c kohdan mukaan henkilön värväminen, kuljettaminen, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen lapsen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan ihmiskaupaksi, vaikkei siihen liittyisi aiemmin mainittuja keinoja.³¹

Perustan lapsiin ja nuoriin kohdistuvalle erityiselle suojelulle luovat monet kansainväliset lapsia koskevat sopimukset, joista keskeisin on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Sen 32 artikla velvoittaa valtioita suojelemaan lapsia taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä haitalliselta työltä, 34 artikla velvoittaa valtioita suojelemaan lapsia kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta sekä 35 artikla, joka velvoittaa valtioita ryhtymään toimenpiteisiin estääkseen lapsen ryöstämisen, myynnin sekä kauppaamisen missään tarkoituksessa tai muodossa.³² Lisäksi sopimuksen 36 artikla velvoittaa valtioita suojelemaan lapsia myös kaikilta muilta hyvinvointia uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.

LOS 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot veloitetaan ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioiden velvollisuudet eivät rajoitu pelkästään lapsia suojelevien sopimusten ratifiointiin, vaan ne edellyttävät aktiivisia sekä tehokkaita toimia näiden oikeuksien toteutumiseksi ja edistämiseksi käytännössä.³³

Huomionarvoista on, etteivät kaikki alaikäiset ole yhtä haavoittuvassa asemassa, vaan heidän tilanteensa vaihtelevat muun muassa yksilöllisten ja sosiaalisten tekijöiden perusteella.

³¹ YK:n lisäpöytäkirja ihmiskaupan torjumisesta, 3 artikla kohta c.

³² Valovirta – Kainuulainen 2024, s. 19.

³³ YK:n lapsen oikeuksien komitea yleiskommentti nro 5, 2003 s. 4, kohta 12.

Valtioiden tulee aktiivisin toimin tunnistaa yksittäiset lapset sekä lapsiryhmät, joiden oikeuksien toteutuminen voi edellyttää poikkeuksellisia tukitoimenpiteitä.³⁴ Lasten oikeuksien komitea on yleiskommenteissaan viitannut erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin. Tällainen haavoittuvuus voi liittyä lapsen sen hetkiseen elämäntilanteeseen tai hänen henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa.³⁵ Erityisen alttiita hyväksikäytölle ovat alaikäiset, joilla on heikentyneet perhesuhteet tai muuten vaikea sosiaalinen asema, psykologisia haasteita tai esimerkiksi alentunut itsetunto.³⁶ Myös komitea on todennut, että erityisesti lasten elinolosuhteet voivat lisätä haavoittuvuutta. Esimerkiksi katuoloissa elävät lapset³⁷ sekä sijaishuollossa olevat lapset³⁸ ovat tavallista suuremmassa riskissä joutua syrjinnän tai ihmiskaupan kohteeksi.

4.2 Valtioiden erityinen velvollisuus suojella lapsia ja nuoria ihmiskaupalta

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ihmiskaupan kontekstissa juurikaan jäsennä alaikäisiin kohdistuvaa erityistä suojeluvelvoitetta omaksi oikeudelliseksi kategoriakseen. Alaikäisten erityinen haavoittuvuus vaikuttaa kuitenkin ratkaisevasti siihen, miten näitä velvoitteita tulisi tulkita ja soveltaa käytännössä.

Ihmisoikeusvelvoitteiden kehystä täydentää vuonna 2009 perustettu ihmiskaupan vastaisen työn asiantuntijaryhmä GRETA, jonka tehtävänä on valvoa Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan sopimuksen ratifioineiden valtioiden sopimusvelvoitteiden täytäntöönpanoa. GRETA laatii valtiokohtaisia arviointiraportteja, joissa se tarkastelee sekä analysoi kunkin valtion ihmiskaupan vastaisten toimenpiteiden sisältöä sekä niiden tehokkuutta.

³⁴ YK:n lapsen oikeuksien komitea yleiskommentti nro 5, 2003, s. 4, kohta 12.

³⁵ YK:n lapsen oikeuksien komitea yleiskommentti nro 15, 2013, s. 4–5, kohta 8.

³⁶ European Parliament: Trafficking in Children, 2025.

³⁷ YK:n lapsen oikeuksien komitea yleiskommentti nro 21, 2017, s. 12, kohta 26.

³⁸ YK:n lapsen oikeuksien komitea yleiskommentti nro 20, 2016, s. 16, kohta 52.

GRETA:n raporttien mukaan yksi keskeisimmistä haasteista yleissopimuksen täytäntöönpanossa liittyy lasten suojeluun ihmiskaupalta. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten riittämätön tunnistaminen, lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan eri hyväksikäyttömuotoja koskevan yleisen tietoisuuden puutteellisuus sekä ihmiskaupaan liittyvän koulutuksen riittämättömyys lasten parissa työskenteleville tahoille muodostavat keskeisiä rakenteellisia puutteita, jotka heikentävät sopimuksen tosiasiallista täytäntöönpanoa.³⁹

Lasten oikeutta erityiseen suojeluun on käsitelty suppeasti myös EIT:n oikeuskäytännössä. Ratkaisussa *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* tuomioistuim arvioi viranomaisten menettelyä tilanteessa, jossa kaksi vietnamilaistaustaista alaikäistä olivat joutuneet ihmiskaupan kohteeksi ja samalla asetettu rikosoikeudelliseen vastuuseen Iso-Britanniassa. Kyseessä oli samalla ensimmäinen kerta, kun EIT käsitteli tilannetta, jossa ihmiskaupan uhriksi joutunutta henkilöä oli samanaikaisesti syytetty rikoksesta.⁴⁰

Ratkaisussa tuomioistuim korosti, että viranomaisilla on erityinen velvollisuus varmistaa lapsen edun ensisijaisuuden toteutuminen, tunnistaa alaikäiset ihmiskaupan uhrit sekä ryhtyä tehokkaisiin suojelutoimenpiteisiin.⁴¹ EIT katsoi, että Iso-Britannia oli rikkonut sille kuuluvia positiivisia toimintavelvoitteitaan, sillä se ei ollut tunnistanut asianosaisten asemaa ihmiskaupan uhreina riittävän varhaisessa vaiheessa eikä ollut ottanut tätä asianmukaisesti huomioon rikosoikeudellisessa menettelyssä.

Ratkaisusta *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* ilmenee, että lasten ja nuorten asema ihmiskaupan uhreina edellyttää viranomaistoiminnassa korostettua huomiota. Tapauksessa esiin nousseet alaikäisiä koskevat oikeudelliset painopisteet jäsentävät keskeiset velvoitteet, jotka viranomaisten on otettava toiminnassaan huomioon ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen varmistamiseksi.

³⁹ Planitzer – Sax, 2020, s. 105.

⁴⁰ *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta*, no. 77587/12, 74603/12, tuomio 16.2.2021, kohta 157.

⁴¹ *Mt.*, kohdat 144 ja 161.

4.2.1 Lapsen edun ensisijaisuus

Lapsuus tulee nähdä erityisenä kehitysvaiheena, jonka aikana lapset ovat poikkeusellisen riippuvaisia eri tasoisesta suojelusta.⁴² Tämän ajanjakson aikana lapsiin kohdistuvat oikeudenloukkaukset voivat johtaa koko elämänkaaren mittaisiin vaikutuksiin.⁴³ Muun muassa tämän vuoksi lasten oikeuksien toteuttaminen ja kunnioittaminen tulisivat olla kokonaisvaltaisen yhteiskunnallisen panostuksen keskiössä.⁴⁴

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien lapsia koskevissa toimissa, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Tämä periaate muodostaa yhdessä syrjimättömyyden, lapsen oikeuden kehitykseen sekä osallisuuden kanssa yhden sopimuksen keskeisimmistä yleisperiaatteista. Sopimuksen tehokkaan täytäntöönpanon turvaa lapsen oikeuksien näkökulman edistäminen näiden edellä mainittujen velvoitteiden valossa.⁴⁵

Lapsen oikeuksien komitea on täsmentänyt lapsen edun olevan kolmiosainen käsite. Ensinnäkin lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa selvitetään ja asetetaan ensisijaiseksi harkintaperusteeksi häntä koskevissa ratkaisuissa. Viranomaisten velvollisuutena on varmistaa tämän oikeuden tosiasiallinen toteutuminen käytännön päätöksenteossa. Kyse on välittömästi sovellettavasta oikeudesta, johon voidaan vedota myös tuomioistuimessa.⁴⁶ Toiseksi lapsen etu toimii oikeudellisena tulkintaperiaatteena. Tämä tarkoittaa sitä, että tilanteissa, jossa lain säännös on tulkinnanvarainen tai mahdollistaa useita erilaisia tulkintavaihtoehtoja, on valittava sellainen näkemys, joka parhaiten edistää lapsen edun toteutumista.⁴⁷

⁴² Hakalehto, 2025, s. 49.

⁴³ *Mt.*, s. 50.

⁴⁴ *Mt.*, s. 57.

⁴⁵ *Mt.*, s. 56.

⁴⁶ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14, 2013, s. 3 kohta 6.

⁴⁷ *Mt.*, s. 4

Kolmanneksi lapsen etu on luonteeltaan menettelyllinen velvoite. Kaikkien yksittäistä lasta, lapsiryhmää tai yleisesti lasten elämää koskevien ratkaisujen vaikutukset tulee arvioida huolellisesti asianomaisten lasten näkökulmasta käsin. Ratkaisujen perusteluista tulee käydä ilmi, että lapsen etu on otettu huomioon päätöksenteossa. Perusteluissa on lisäksi mainittava, mitä seikkoja on pidetty lapsen edun kannalta merkityksellisenä, millä perustein arviointi on tehty sekä miten lapsen etu on suhteutettu muihin asiassa vaikuttaviin intresseihin.⁴⁸

Edellä mainitun valossa lapsen edun toteutuminen edellyttää paitsi yksittäisten ratkaisujen huolellista perustelemista myös sitä, että menettelytavat ja palvelut ovat yleisesti suunniteltu lapsen oikeuksien näkökulmasta tarkoituksenmukaisiksi. Lapsen edun ensisijaisuus ei saa jäädä ainoastaan periaatteelliseksi ohjausnormiksi, vaan sen tulee konkretisoitua tosiasiallisena painoarvona sekä viranomaisten päätöksenteossa että rikosprosessissa. Lapsen etu on tällöin ymmärrettävä läpileikkaavana periaatteena, jonka toteutuminen riippuu sen johdonmukaisesta soveltamisesta sekä lainsäädännöllisessä kehyksessä että käytännön toiminnassa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussaan *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* ottanut kantaa lapsen etuun ihmiskaupan kontekstissa. Tuomioistuin on korostanut, että lasten erityinen haavoittuvuus velvoittaa valtioita toteuttamaan aktiivisia ja tehokkaita suojelutoimenpiteitä, joihin sisältyvät myös uhrien asianmukainen tunnistaminen sekä tarvittavien tukitoimien varmistaminen.

EIT:n mukaan viranomaisten toimien tulee ehkäistä sellaista kaltoinkohtelua, josta he ovat olleet tai heidän olisi pitänyt olla tietoisia. Toimien tulee lisäksi edistää henkilökohtaista koskemattomuutta loukkaavien tekojen ennaltaehkäisyä sekä ohjata viranomaistoimintaa ihmisarvon kunnioittamisen turvaamiseen ja lapsen edun varmistamiseen.⁴⁹ Kyseisessä ratkaisussa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin kuitenkin katsoi, ettei lapsen edun

⁴⁸ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14, 2013, s. 4, kohta 6.

⁴⁹ *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta*, kohta 161.

korostaminen normatiivisella tasolla ole pystynyt turvaamaan sen toteutumista käytännön toiminnassa, sillä rikosvastuun toteutuminen ohjasi viranomaisten työtä lasten tarpeiden kustannuksella.

Suomessa lapsen edun ensisijaisuuden toteutumista on pyritty vahvistamaan Barnahus-mallin avulla. Se pohjautuu eurooppalaisiin linjauksiin, joiden tavoitteena on edistää väkivaltaa kokeiden lasten tukea sekä heidän hoitonsa saatavuutta ja laatua.⁵⁰ Lisäksi tavoitteena on moniammatillisen yhteistyön parantaminen ja lapsiystävällisen kohtaamisen lisääminen.⁵¹ Tämän valossa Barnahus-mallin omaksumista osaksi suomalaista viranomaisjärjestelmää voidaan pitää tarpeellisenä pyrkimyksenä vahvistaa lapsen edun rakenteellista huomioon ottamista lapsia koskevassa toiminnassa sekä kehittää lapsilähtöisempää toimintakulttuuria viranomaisjärjestelmässä.

Tästä huolimatta lapsen edun tosiasiallisessa toteutumisessa on edelleen tunnistettavissa merkittäviä haasteita. Barnahus-hankesuunnitelmassa vuosille 2019-2021 on todettu, että lasten tukeminen on osin riittämätöntä. Suunnitelmassa nostettiin esiin erityisesti sijoitetut sekä epävakaisissa olosuhteissa elävät lapset, jotka ovat vaarassa jäädä palveluiden ulkopuolelle ja ilman tarvitsemiaan mielenterveyspalveluita.⁵² Tätä voidaan pitää huomattavan ongelmallisena, sillä juuri sijoitetut lapset ovat tunnistettu ryhmäksi, jolla on korostunut riski joutua ihmiskaupan ja muun hyväksikäytön uhriksi.⁵³ Samansuuntaisia havaintoja on esitetty myös vuonna 2023 julkaistussa Pesäpuu ry:n raportissa, jonka mukaan lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten sijoitusratkaisuja ja nuorten tarpeisiin vastaamista eivät ohjaa lapsen etu sekä lasten yksilölliset tarpeet, vaan palvelujärjestelmän taloudelliset edellytykset. Raportissa kiinnitettiin lisäksi huomiota nuorisopsykiatrisen palveluiden

⁵⁰ Barnahus, 2017, s. 8.

⁵¹ *Mt.*, s. 12.

⁵² Laajasalo – Rajala, 2019, s. 6.

⁵³ Kervinen – Ollus, 2019, s. 43.

puutteisiin,⁵⁴ joiden voidaan katsoa heikentävän haavoittuvassa asemassa olevien lasten mahdollisuuksia saada riittävää tukea.

Lapsen edun korostaminen ihmiskaupan uhrien suojelussa luo vahvan oikeudellisen lähtökohdan. Tutkimustiedon ja oikeuskäytännön perusteella lapsen edun toteutuminen ei riipu pelkästään oikeudellisen kehyksen asettamisesta, vaan ratkaisevaa on se, kuinka johdonmukaisesti periaate kykenee ohjaamaan käytännön viranomaistoimintaa. Erityisesti ihmiskaupan yhteydessä ongelmalliseksi voi muodostua se, ettei alaikäisen uhrin asemaa arvioida riittävästi hänen suojelutarpeensa näkökulmasta. Jos lapsen edun sisältö jää liikaa tapauskohtaisen harkinnan varaan, seurauksena voi olla eroja viranomaisten toimintatavoissa sekä päätöksenteossa. Tämän vuoksi keskeiseksi kysymykseksi muodostuu, miten valtiot voivat tehokkaasti varmistaa ja valvoa lapsen edun toteutumista kaikessa lapsia koskevassa viranomaistoiminnassa.

4.2.2 Ihmiskaupan uhriksi joutuneiden lasten ja nuorten tunnistaminen

Ihmiskauppa on piilorikollisuuden muoto, jonka tunnistamiseen liittyy merkittäviä haasteita. Näitä vaikeuksia selittävät muun muassa ilmiön puutteellinen tunnistaminen viranomaisten ja muiden toimijoiden keskuudessa, rajalliset resurssit⁵⁵ sekä uhrien vaikeudet tunnistaa oma uhriasemansa.⁵⁶ Erityisesti alaikäisten kohdalla ongelma korostuu, sillä heidän valmiutensa arvioida omaa asemaansa ja tuoda sitä esiin ovat monesti rajalliset.⁵⁷

Kuten Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisesta yleissopimuksesta ilmenee, kaikki sopimuksen ratifioineet osapuolet ovat velvoitettuja toteuttamaan erityisiä toimenpiteitä vähentääkseen alaikäisten riskiä joutua ihmiskaupan uhriksi.⁵⁸ Näin ollen keskeiseksi velvoitteeksi muodostuu riskiryhmässä olevien lasten ja nuorten tunnistaminen jo ennen

⁵⁴ Haapala – Kaijanen – Minkkinen – Westlund, 2023, s. 79.

⁵⁵ OKV/1233/70/2021

⁵⁶ Kervinen – Ollus, 2019, s. 86.

⁵⁷ Pihlaja, 2024, s. 25. Ks. myös Pihlaja – Piipponen, 2023, s. 68.

⁵⁸ Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta, artikla 5, kohta 5.

mahdollista hyväksikäyttöä. Käytännössä tämä edellyttää ennaltaehkäisevää toimintaa, kuten varhaista puuttumista altistaviin tekijöihin sekä ennakoivaa reagoitua, kun huoli lapsen tai nuoren hyvinvoinnista herää. Lisäksi myös varhainen tuki ja osallisuuden tunteen vahvistaminen ovat tehokkaita ennaltaehkäisyn keinoja.⁵⁹

Ilmiölle altistavien tekijöiden tunnistamisen ohella on kuitenkin huomioitava myös tilanteet, joissa hyväksikäyttöä on jo ehtinyt esiintyä. Usein ihmiskaupan uhriksi joutunut alaikäinen on kokenut kaltoinkohtelua tai hyväksikäyttöä jo pitkään ennen kuin tilanne voidaan lain näkökulmasta määritellä ihmiskaupaksi.⁶⁰ Tämän vuoksi uhrien varhainen tunnistaminen on ratkaisevaa, jotta heidän tilanteensa voidaan arvioida asianmukaisesti ja siihen voidaan puuttua oikea-aikaisesti sekä turvata heille tarvittava suojelu ja tuki.

Kun tarkastelu siirtyy jo toteutuneeseen ihmiskauppaan, viranomaisten vastuu uhrien tunnistamisessa korostuu entisestään. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään useasti painottanut, että valtion velvollisuudet käynnistyvät heti, kun syntyy perusteltu syy epäillä henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi,⁶¹ eikä etenkaan alaikäisiltä voida olettaa oman uhriasemansa ymmärtämistä tai sen esiin tuomista.⁶² Tämän vuoksi vastuu hyväksikäytön ja ihmiskaupan tunnistamisesta siirtyvät viranomaisille⁶³, joilla on velvollisuus toimia sekä korostuneen huolellisesti että aktiivisesti.

Uhrien tunnistamisen osalta on tärkeätä ymmärtää, että lapsiin kohdistuva ihmiskauppa voi ilmetä moninaisina hyväksikäytön muotoina, eivätkä tapaukset aina rajoitu pelkästään yhteen niistä.⁶⁴ Yksi keskeinen uhrien tunnistamista vaikeuttava tekijä saattaakin olla rikosoikeusjärjestelmän tapa keskittyä yksittäisiin tekoihin, eikä se välttämättä osaa tunnistaa

⁵⁹ Pihlaja, 2024, s.22.

⁶⁰ *Mt.*, s. 20.

⁶¹ *C.N. v Yhdistynyt Kuningaskunta*, no. 4239/08, tuomio 13.11.2021, kohta 69.

⁶² *V.C.L and A.N. v Yhdistynyt Kuningaskunta*, kohta 180.

⁶³ Pihlaja, 2024, s. 28.

⁶⁴ Korpilahti – Malja – Junkala, 2025, s. 213.

haavoittuvassa asemassa olevan lapsen tilannetta sekvenssinä.⁶⁵ Nähdäksemme tämä haaste konkretisoituu etenkin tilanteissa, joissa hyväksikäyttö on rakentunut vähitellen lapsen haavoittuvaa asemaa hyödyntäen, sillä lapsi ei välttämättä pysty hahmottamaan kokemuksiaan yksittäisinä tapahtumina, vaan osana jatkuvaa vähitellen normalisoitunutta tilannetta.

Edellä kuvattujen tunnistamiseen liittyvien haasteiden vuoksi ihmiskauppaan viittaavat merkit voivat jäädä huomaamatta jo esitutinnan alkuvaiheessa.⁶⁶ Jotta ihmiskaupan uhrien oikeudet toteutuisivat mahdollisimman täysimääräisesti olisi tärkeää, että teot pystyttäisiin tutkimaan ihmiskauppana jo alusta alkaen. Suomen apulaisoikeuskanslerin päätöksen mukaan, vaikka tapausta ryhdyttäisiin myöhemmin tutkimaan myös ihmiskauppana, menestyvät tuomioistuimessa yleensä parhaiten ne rikosnimikkeet, joiden tutkinta on käynnistetty ensimmäisenä ja riittävän varhaisessa vaiheessa.⁶⁷ Näin ollen esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän korostunut huolellisuusvelvoite ihmiskaupan tunnistamisessa ei ole vain prosessuaalinen vaatimus, vaan sillä on myös yhteys ihmiskaupan kohteeksi joutuneen uhrin oikeusturvan toteutumiseen.

Tunnistamisen ja esitutkintavaiheen haasteiden vuoksi erityisen tärkeää on pystyä muodostamaan lapsen tilanteesta kokonaisvaltainen kuva, joka edellyttää sekä riittävää ajallista panostusta että luottamuksellisen yhteistyösuhteen rakentamista. Näiden ohella tulee huolehtia myös lapsen turvallisuudesta sekä pyrkiä ymmärtämään yksilöllisiä ja rakenteellisia syitä sille, miksi lapsi on päätenyt hyväksikäytön kohteeksi.⁶⁸

Tunnistamiseen liittyvät haasteet konkretisoituvat myös Suomessa, jossa ihmiskaupan uhreiksi joutuneita alaikäisiä tunnistetaan edelleen suhteellisen vähän.⁶⁹ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vuoden 2025 tilaston mukaan järjestelmään tuli vuoden aikana yhteensä

⁶⁵ Korkman – Heuni, 2024, s. 23.

⁶⁶ Apulaisoikeuskansleri, 2021, s. 11.

⁶⁷ Pihlaja, 2024, s. 27.

⁶⁸ Korkman – Heuni, 2024, s. 23.

⁶⁹ Valovirta – Kainulainen, 2024, s. 10–11.

271 uutta asiakasta. Heistä yhteensä 10 olivat alaikäisiä, joka vastaa noin neljää prosenttia kaikista uusista asiakkaista.⁷⁰ Myös lapsiin kohdistuvaa ihmiskauppaa koskeva tutkimustieto on edelleen verrattain vähäistä erityisesti ihmiskaupan ilmenemisen, ehkäisyn sekä uhrien tukemisen osalta.⁷¹

Edellä mainittua väitettä alaikäisten ihmiskaupan uhrien tunnistamisen vähäisyydestä tukee Rikosuhripäivystyksen selvitys, jonka mukaan vain harva seksuaaliväkivaltaa kohdanneiden alaikäisten ihmiskaupan uhrien tapaukset olivat tulleet reaaliaikaisesti esitutkintaviranomaisten tietoon.⁷² Tilanteet olivat usein paljastuneet vasta, kun lapsi tai nuori oli täysi-ikäistyttyään tuonut oman hyväksikäyttönsä ilmi.⁷³ Tämä osoittaa, että alaikäisiin kohdistuva ihmiskauppa jää usein piiloon, mikä korostaa ilmiön tunnistamiseen ja varhaiseen puuttumiseen liittyviä haasteita. Kokonaisuutena kyse on ilmiöstä, jonka havaitseminen vaatii pitkäjänteistä viranomaistoiminnan kehittämistä sekä sensitiivistä ja lapsilähtöistä lähestymistapaa.

4.2.3 Ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen ja nuoren tukeminen

Ratkaisussa *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* tuomioistuin toteaa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukaisten operatiivisten toimenpiteiden keskeisimpiä tavoitteita ovat ihmiskaupan uhrien suojeleminen mahdollisilta lisävahingoilta sekä heidän toipumisensa edistäminen.⁷⁴ Myös EU:n ihmiskauppadirektiivi velvoittaa valtioita antamaan ihmiskaupan uhreille tukea uhrikeskeisellä lähestymistavalla. Alaikäisten kohdalla nämä velvoitteet korostuvat entisestään, sillä heidän haavoittuvuutensa edellyttää viranomaisilta tehostettuja lapsen etuun perustuvia yksilöllisiä tuki- ja suojelutoimia.

⁷⁰ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilasto 2025, s. 4.

⁷¹ Pihlaja – Nuotio – Roth (teoksessa: Korpilahti – Malja – Junkala, 2025, s. 212.)

⁷² Pihlaja – Piipponen, 2023, s. 69.

⁷³ Pihlaja, 2024, s. 24.

⁷⁴ *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta*, kohta 159.

Alaikäisten alisteisen aseman vuoksi on tärkeää, että heille järjestetään apua lastensuojeluun sekä ihmiskaupan uhrien auttamiseen erikoistuneilta tahoilta.⁷⁵ Samanaikaisesti tulee myös huolehtia siitä, ettei lapsi joudu uudelleen hyväksikäytön kohteeksi,⁷⁶ mikä edellyttää laaja-alaisempaa ennaltaehkäisevää otetta. Nämä velvoitteet muodostavat osan valtion positiivisista toimintavelvoitteista, jotka pitävät sisällään niin konkreettiset suojaavat sekä toipumista tukevat toimet yksittäistapauksissa kuin myös rakenteelliset velvoitteet ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa.

Selvitysten mukaan ihmiskaupan uhriksi joutuneet alaikäiset saattavat kärsiä vakavista traumaista ja heidän avun tarpeensa ovat usein moninaisia sekä tilannesidonnaisia.⁷⁷ Toteutettavien tukitoimien tulee perustua yksilölliseen arvioon, jossa huomioidaan muun muassa lapsen ikä, tausta, terveydentila, hyväksikäytön kokemukset sekä lapsen turvaverkon olemassaolo. Kaikkien toteutettavien tukitoimien lähtökohtana tulee olla lapsen edun ensisijaisuus.⁷⁸ Ilman riittävää kokonaisvaltaista arviointia riskinä on, etteivät toteutettavat tukitoimet vastaa uhrin todellista toipumisen ja suojelun tarvetta.

Tehokas uhrien auttaminen toteutuu usein parhaiten moniammatillisena yhteistyönä, jossa eri tahojen viranomaiset sekä asiantuntijat työskentelevät tiiviisti lapsen kokonaisvaltaisen tilanteen arvioimiseksi.⁷⁹ Tämä edellyttää muun muassa selkeää vastuunjakoja eri viranomaisten välillä, yhteisiä toimintakäytäntöjä sekä sujuvaa tiedonvaihtoa, mikä luo edellytykset sille, että järjestettävät tukitoimet voidaan kohdentaa tarkoituksenmukaisesti.⁸⁰ Käytännössä nämä toimet voivat liittyä esimerkiksi turvallisen asumisen ja terveydenhuollon

⁷⁵ Ihmiskauppa.fi, Alaikäisten ihmiskaupan uhrien ja ihmiskaupan uhrien lasten auttaminen.

⁷⁶ Valovirta, 2024.

⁷⁷ Kervinen – Ollus, 2019, s. 89.

⁷⁸ Pihlaja, 2024, s. 40.

⁷⁹ Ihmiskauppa.fi

⁸⁰ Lastensuojelulain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä HE 149/2025 vp. on korostettu moniammatillisen yhteistyön merkitystä ja viranomaisten toimivaltuuksien selkeyttämistä hatkatilanteisin puuttumisen tehostamiseksi.

järjestämiseen sekä koulunkäynnin turvaamiseen. Huomionarvoista on kuitenkin, etteivät kaikkien uhrien tilanteet vaadi samanlaista tukea.

Vaikka viranomaisten välistä yhteistyötä painotetaan uhrien auttamisessa, on samalla kiinnitettävä huomiota lapsiuhrien ja häntä tukevien viranomaisten väliseen vuorovaikutussuhteeseen sekä sen merkitykseen lapsen toimintakyvyn ja toipumisen tukemisessa. Usein alaikäinen ihmiskaupan uhri tarvitsee psykososiaalista tukea, mutta voi kokea omista asioistaan puhumisen vaikeaksi,⁸¹ jonka vuoksi luottamuksellisen yhteistyösuhteen luominen on erityisen tärkeää. Keskeisenä psykososiaalisen tuen tavoitteena on vahvistaa lapsen kokemaa turvallisuuden tunnetta suhteessa toisiin ihmisiin.⁸² Olennaista on myös, että lapsi kohdataan tavalla, jossa hän tuntee tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi. Hänen itsemääräämisoikeuttaan tulee kunnioittaa, mutta samalla häntä voidaan rohkaista ottamaan apua vastaan. Lasta tai nuorta ei pidä painostaa puhumaan tapahtuneista, vaan odottaa hetkeä, jolloin hän kokee olevansa itse siihen valmis.⁸³

Ilman riittäviä ja oikea-aikaisia tukitoimia alaikäisen kyky irtautua hyväksikäyttötilanteesta voi heikentyä merkittävästi. Tätä ilmentää oikeusministeriön tuottaman selvityksen tutkimushavainto, jonka mukaan osa ihmiskaupan kohteeksi joutuneista alaikäisistä on palannut hyväksikäyttäjänsä luo, koska he eivät olleet kokeneet saaneensa riittävää tukea tilanteesta irtaantumiseen ja toipumiseen.⁸⁴ Tämä korostaa ennen muuta sitä, että alaikäisille ihmiskaupan uhreille tarjottavien tukitoimien tulee olla paitsi muodollisesti olemassa, myös tosiasiallisesti riittäviä.

⁸¹ Oikeus.fi

⁸² Kannisto – Kiuru – Laakkonen-Linna – Rautio – Vehkaoja – Bildjuschkin – Rajala – Laajasalo – Stolt, 2023, s. 13.

⁸³ Pihlaja, 2024, s. 39.

⁸⁴ *Mt.*, 2024, s. 40.

5 Johtopäätökset

Tutkielmassa tarkastellun lähdeaineiston perusteella voidaan todeta, että kansainvälinen oikeus asettaa valtioille positiivisia toimintavelvoitteita ihmiskaupan torjumiseksi sekä ennaltaehkäisemiseksi. Euroopan ihmisoikeussopimus ei kuitenkaan sisällä nimenomaista ihmiskauppaa koskevaa kieltoa. Tarkasteltujen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen sekä oikeuskirjallisuuden perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ihmiskaupan kielto on vakiintunut osaksi ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan soveltamisalaa. Samalla EIT:n ratkaisukäytäntö on täsmentänyt valtioille kuuluvien positiivisten toimintavelvoitteiden sisältöä jakamalla ne kolmeen keskeiseen kategoriaan: lainsäädännöllisiin ja hallinnollisiin, operatiivisiin sekä menettelyllisiin toimiin.

Kansainvälisessä oikeudessa lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun tunnustetaan laajasti periaatteellisina velvoitteina, jotka saavat korostuneen merkityksen myös ihmiskauppaa koskevassa kontekstissa. Alaikäisiä koskeva sääntely perustuu oletukseen, jonka mukaan lapset tarvitsevat aikuisia laajempaa ja vahvempaa oikeudellista suojaa heidän erityisen haavoittuvan asemansa sekä rajallisen toimijuutensa vuoksi. Tästä johtuen viranomaisilta edellytetään korotettua suojeluvelvollisuutta sekä välitöntä reagointia, jotta lapsen etu ja oikeudet voidaan turvata tehokkaasti.

Ihmiskauppaa koskevassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä lapsen etua on tarkasteltu verrattain rajoitetusti, eikä lapsia koskevien erityisten suojeluvelvoitteiden ole tältä osin katsottu nousseen keskeiseksi oikeudellisen arvioinnin kohteeksi. Tästä johtuen lasten asema ei ole saanut vastaavaa painoarvoa kuin muut arvioinnissa huomioon otettavat seikat.

Tältä osin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* muodostaa poikkeuksen, sillä se on yksi harvoista tapauksista, joissa tuomioistuin on nimenomaisesti nostanut esiin alaikäisiin kohdistuvia tehostettuja suojeluvelvoitteita ihmiskaupan yhteydessä. Ratkaisussa painotetaan lapsen edun huomioimista kaikessa viranomaistoiminnassa sekä viranomaisten korostunutta huolellisuusvelvoitetta alaikäisten uhrien tunnistamisessa. Lisäksi tuomioistuin on

huomauttanut, että valtioilla on velvollisuus varmistaa ihmiskaupan uhreille tehokkaat tukitoimet sekä edistää heidän toipumistaan.

Lapsen etu muodostaa lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan yhteydessä keskeisen normatiivisen lähtökohdan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee kuitenkin, että viranomaistoiminnassa rikosoikeudellisen vastuun toteuttaminen saattaa syrjäyttää lasten suojeluun liittyvät näkökohdat. Tämän vuoksi on korostettava, ettei lapsen edun tunnustaminen pelkästään lainsäädännöllisellä tasolla ole riittävää, vaan sen toteutuminen on varmistettava myös käytännön viranomaistoiminnassa.

Sekä kansallinen tutkimus että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö viittaavat siihen, että alaikäisten ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa on edelleen merkittäviä puutteita ja tapahtuu usein viiveellä. Tapaukset tulevat viranomaisten tietoon tyypillisesti vasta uhrien saavutettua täysi-ikäisyyden, minkä vuoksi ilmiö ei näyntyä järjestelmässä sen todellista laajuutta vastaavalla tavalla. Samanaikaisesti oikeuskäytännössä on painotettu, ettei alaikäisiltä voida edellyttää oman uhriasemansa tunnistamista, vaan vastuu tästä kohdentuu korostuneesti viranomaisille. Tämä edellyttää viranomaisilta aktiivista, viivytyksetöntä sekä huolellista toimintaa heti, kun ihmiskaupasta on syntynyt perusteltu epäily.

Ennaltaehkäisyn näkökulmasta keskeiseen asemaan nousee uhririskissä olevien lasten ja nuorten varhainen tunnistaminen sekä heidän asemansa huomioon ottaminen erityistä suojelua edellyttävänä ryhmänä. Myös kansainväliset valvontaelimet, kuten GRETA, ovat korostaneet tarvetta siirtyä entistä ennakoivampaan lähestymistapaan, jossa huomiota kiinnitetään riskitekijöihin sekä niiden varhaiseen havaitsemiseen. Tämä edellyttää, että valtioiden ihmiskaupan torjuntaa koskevat toimenpiteet sisältävät systemaattisia panostuksia tietoisuuden lisäämiseen, viranomaisten ja muiden toimijoiden osaamisen vahvistamiseen sekä erilaisten tunnistamiskäytäntöjen kattavampaan kehittämiseen.

Alaikäisten ihmiskaupan uhrien tukemisen osalta keskeistä on, että oikeudelliset velvoitteet konkretisoituvat yksilöllisinä, riittävinä sekä oikea-aikaisina tukitoimina. Pelkkä tuen muodollinen saatavuus ei ole riittävää, vaan sen tulee vastata lapsen kokonaistilannetta ja erityistarpeita, sekä tukea tehokkaasti irtautumista hyväksikäyttötilanteesta sekä edistää

toipumista. Samanaikaisesti on varmistettava, ettei tukijärjestelmä jää tapauskohtaiseksi, vaan sitä painotetaan tehokkailla rakenteellisilla toimilla, selkeillä viranomaiskäytännöillä sekä ennen kaikkea riittävällä resursoinnilla. Näin ollen lapsen oikeusturvan toteutuminen edellyttää paitsi yksittäistapauksissa annettavaa konkreettista tukea myös pitkäjänteistä ja ennaltaehkäisevää järjestelmällisen tason toimintaa.

Koska Suomi on sitoutunut useisiin ihmiskaupan torjuntaa koskeviin kansainvälisiin velvoitteisiin, voidaan ihmiskaupan vastaisessa työssä ilmenevät puutteet tulkita sopimusvelvoitteiden laiminlyönneiksi. Tämän johdosta Suomen on varmistettava, että ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet täyttävät vähintään kansainvälisten velvoitteiden asettamat vaatimukset erityisesti alaikäisten osalta.

Tutkimuksen rajauksesta johtuen osa esiin nousseista kysymyksistä jää tämän tarkastelun ulkopuolelle, mikä avaa samalla mahdollisuuden jatkotutkimukselle. Alaikäisiin kohdistuvasta ihmiskaupasta saatavilla olevan tutkimustiedon vähäisyyden takia lapsen edun ensisijaisuuden käytännön toteutumiseen, uhrien ja uhririskissä olevien tunnistamiseen sekä tukitoimien vaikuttavuuteen liittyy useita keskeisiä avoimia kysymyksiä. Näistä erityisesti jatkotutkimusta edellyttää se, miten lapsen edun ensisijaisuuden toteutumista voidaan tehokkaasti arvioida tilanteissa, joissa kyse on alaikäisistä ihmiskaupan uhreista. Tämä pitää sisällään muun muassa kysymykset siitä, millaisin konkreettisin arviointikriteerein ja seurantamekanismein lapsen edun toteutumista voidaan mitata ja varmistaa.